

● در آمد

با آغاز دهه نهم از قرن بیستم میلادی، چهره حزب الله به تدریج دگرگون و این تشکیلات سری و مخفی، در مدت کوتاهی به یک حزب سیاسی علنی تبدیل شد و در سال ۱۹۹۲ میلادی، به طور رسمی به صورت یکی از گردانندگان نظام سیاسی لبنان در آمد. حزب الله از آن زمان تاکنون قواعد بازی سیاسی در صحنه داخلی لبنان را رعایت کرده است. تحولات درونی حزب الله در آن برهه به حدی چشمگیر بود که تحلیلگران غربی و ناظران امور خاورمیانه را به شگفتی واداشت. ماگنوس رانستروپ، پژوهشگر مرکز مطالعات جنگ و تروریسم در انگلستان، درباره روند شکل‌گیری حزب الله چنین اظهار نظر کرده، «حزب الله لبنان که با عملیات خشونت‌آمیز و به شکل یک گروه شبه نظامی پا به عرصه وجود گذاشت، در مقایسه با گذشته، در حال حاضر به تشکیلاتی شگفت‌انگیز و اعجاب آور تبدیل شده است. حزب الله، در میان حرکت‌های اسلامی معاصر، به مرور زمان، توانمندی خود را برای تحول و پختگی سیاسی به روشنی نشان داده و به یک جنبش سیاسی و اجتماعی و فرهنگی تبدیل شده است».

«حزب الله» در آینه تحلیل کارشناسان غربی و لبنانی

جریان شگفتی ساز...

غربی به حزب الله به عنوان گروهی تروریستی نگاه می‌کنند، اما این باعث نشده است که تهیه‌کنندگان و نویسندگان این نوع مقالات، از تحلیلهای علمی و واقع‌بینانه در مورد تحولات درونی حزب الله در دهه نهم قرن گذشته چشم‌پوشی کنند. از میان مراکز نظامی و امنیتی غرب، مؤسسه مطالعات استراتژیک دانشکده جنگ ارتش آمریکا، توجه خاصی به حزب الله داشته است. استفان پلتییر پژوهشگر این مؤسسه تاکنون با انتشار چند مقاله پژوهشی به تجزیه و تحلیل مواضع و عملکرد حزب الله پرداخته است. آثار وی در این زمینه عبارتند از:

- × مقاله حماس و حزب الله، چالش رادیکالیسم بر ضد اسرائیل در سرزمینهای اشغالی، مورخ ۱۱ اکتبر ۱۹۹۴.
- × مقاله نظریه‌های در مورد اصولگرایی، حزب الله لبنان، مورخ ۲۸ سپتامبر ۱۹۹۵.
- × مجموعه مقالات تروریسم، امنیت ملی و جبهه داخلی مورخ ۱۵ مه ۱۹۹۵.

او در مقاله‌های فوق، ضمن بررسی زمینه‌های شکل‌گیری حزب الله، عملیات نظامی، تشکیلات، تلاش‌های حزب الله برای جلوگیری از پیشرفت روند مذاکرات صلح، اعتقادات حزب الله و مدافعان آن، برای برخورد با حزب الله به دولت آمریکا راهبردهایی را ارائه داده است.

درفلسطین اشغالی نیز مؤسسه‌های گوناگون، از جمله مؤسسه مطالعات استراتژیک بگین سادات که به مطالعات امنیتی و سیاسی میپردازد و نیز مؤسسه سیاست بین‌المللی برای مقابله با تروریسم، به پژوهش و تحقیق درباره حزب الله توجه بسیاری دارند. ساموئل گوردن، پژوهشگر مؤسسه بگین سادات با انتشار مقاله‌ای با عنوان «جنگ هوایی بر ضد چریک‌های حزب الله در جنوب لبنان»، ضمن بررسی تاریخچه حزب الله، عمدتاً به مباحث جنگ چریکی، دکترین نظامی حزب، روشها و ابزارهای جنگی آن و ضربات کوبنده‌ای که بر ارتش اسرائیل وارد می‌کند، پرداخته است.

دکتر استروپیم، پژوهشگر مؤسسه سیاست بین‌الملل برای

فرهنگی و اجتماعی محیط خود تأثیر می‌پذیرد و یا بر آنها تأثیر می‌گذارد. برای شناخت یک گروه اسلام‌گرا باید به شرایط محیطی آن توجه شود.

۲. حزب الله لبنان طی دو دهه از عمر خود، شاهد تحولات گسترده و عمیقی در مواضع و عملکرد خود بوده است. این واقعیتی انکارناپذیر است که نه تنها ناظران داخلی و خارجی بر آن گواهی می‌دهند، بلکه رهبران و مقام‌های حزب الله نیز به آن اعتراف کرده‌اند.

عملکرد حزب الله در دهه هشتم قرن بیستم و ضرباتی که به منافع غرب و اسرائیل وارد آورده، باعث شده است که دستگاه‌های امنیتی و نظامی و مراکز پژوهشی جهان، به ویژه آمریکا و فلسطین اشغالی، توجه زیادی به شناخت حزب الله داشته باشند. پژوهشها و مقالاتی که این سازمانها در مورد حزب الله منتشر کرده‌اند، فراوان و برای مطالعه عموم قابل دسترسی هستند. تصویری که این سازمانها از حزب الله ارائه می‌دهند، عمدتاً از جنبه تهدیدات امنیتی حزب الله برای امنیت آمریکا و اسرائیل فراتر نمی‌رود، به همین دلیل اغلب جوامع

نیکولاس بلاند فورد، خبرنگار غربی مقیم بیروت نیز در مورد جایگاه حزب الله در میان افشار مختلف مردم لبنان چنین می‌گوید، «به رغم این که حزب الله، به عنوان یک حزب شیعه مواضعی نامگون با اعتقادات مذهبی و منافع اکثریت لبنانیها دارد، اما در دهه اخیر توانست در جامعه طایفه‌ای لبنان نسبت به سایر احزاب سیاسی، احترام و همدلی بیشتری را از سوی لبنانیها کسب کند».

استفان پلتییر، تحلیلگر آمریکایی، یکی از ویژگیهای شگفت‌آور حزب الله را میل به بازنگری درون سازمانی خود میدانند. در حقیقت دگرگونی و تحول درونی حزب الله، تنها موجب شگفتی ناظران غربی نبوده است، بلکه نویسندگان و شخصیت‌های لبنانی نیز به حجم این دگرگونی، به دیده اعجاب مینگرند. نصیر الانسعد، نویسنده لبنانی معتقد است که حزب الله، اکنون به یک حزب واقع‌بین و منطقی تبدیل شده است. سلیم الحص، نخست‌وزیر پیشین لبنان نیز در این خصوص چنین گفته است، «حزب الله، مسئولانه عمل می‌کند و رهبری آن بسیار هوشمند و متعهد است. در سایه وجود این رهبری و اعتمادی که به آن داریم، همکاری دولت لبنان با حزب الله نامحدود است. حزب الله در آینده در صحنه‌های اجتماعی و فرهنگی لبنان نقش مهمی خواهد داشت».

محمود حیدر، نویسنده سرشناس لبنانی نیز در خصوص موضع حزب الله در مسئله رعایت اصول بازی دموکراتیک و احترام به حقوق سایر بازیگران می‌نویسد، «بدون شک حزب الله در عملکرد خود نشان داده است که اهداف سیاسی این بازیگران را نسبت به خویش درک میکند و هر فرصتی را برای گفتن با مراکز متعدد قدرت درون حاکمیت لبنان مغتنم می‌شمارد». به راستی حزب الله چگونه و چرا توانسته است چهره خود را از یک گروه شبه نظامی به یک حزب سیاسی واقع‌بین تغییر دهد؟ در این پژوهش، دو فرضیه مطرح هستند،

۱. جنبش‌های اسلامی بیهوده به وجود نیامده‌اند و بیهوده رشد نکرده‌اند. هر جنبش اسلامگرایی، در محیط اجتماعی خاص خود ظهور و رشد پیدا میکند و از شرایط سیاسی، اقتصادی،

سید حسن نصرالله

او در مقاله‌های فوق، ضمن بررسی زمینه‌های شکل‌گیری حزب الله، عملیات نظامی، تشکیلات، تلاش‌های حزب الله برای جلوگیری از پیشرفت روند مذاکرات صلح، اعتقادات حزب الله و مدافعان آن، برای برخورد با حزب الله به دولت آمریکا راهبردهایی را ارائه داده است.

مقابله با تروریسم نیز با انتشار مقاله‌ای با عنوان «نمونه‌های بارز گرایش به یهودستیزی در ایدئولوژی حزب الله و حماس»، دیدگاه‌های حزب الله را در مورد دشمنی با صهیونیسم با «یهودستیزی» مساوی دانسته است. افزون بر موارد یاد شده، سازمان‌های جاسوسی دیگری نیز همچون سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا (سیا)، سازمان جاسوسی اسرائیل (موساد)، سازمان جاسوسی خارجی انگلیس (MI۶) و دیگران، با انتشار مطالبی در وب سایت‌های خود تلاش می‌کنند از حزب الله لبنان چهره‌ای تروریستی ترسیم کنند. اشکال عمده این گونه مراکز این است که در بررسی حزب الله، عمدتاً نگرش امنیتی نظامی ارائه می‌دهند و همه تلاش‌های خود را بر اثبات تروریست بودن این جنبش انقلابی متمرکز می‌کنند و برنامه‌های سیاسی، فرهنگی و خدمات اجتماعی انکارناپذیر حزب الله را نادیده می‌گیرند.

ماگنوس رانستروپ به طور مستمر، تحولات درونی حزب الله و اوضاع داخلی لبنان را پیگیری می‌کند و در این باره مقاله‌های متعددی نوشته است. جدیدترین مقاله او که «چهره متغیر حزب الله» نام دارد، در سال ۱۹۹۹ برای مرکز پژوهش‌های توسعه‌ای این خلدون نوشته شده و به تعدیل برخی گرایش‌های سیاسی حزب الله در دهه نهم قرن گذشته اشاره کرده است. بررسی سیر آثار دکتر رانستروپ نشان می‌دهد که دیدگاه او نسبت به حزب الله همانند بسیاری از تحلیلگران غربی، به تدریج تغییر و تصویری از یک حزب تمام عیار سیاسی ترسیم کرده است.

آگوستس ریچارد نورتون، استاد رشته روابط بین‌الملل دانشگاه بوستون آمریکا نیز از جمله پژوهشگرانی است که در مورد شیعیان لبنان، جنبش امل و حزب الله مقالات متعددی نوشته

است. او مدتی عضو نیروهای پاسدار صلح سازمان ملل در جنوب لبنان بوده و از جامعه شیعیان لبنان شناخت دارد. مهم‌ترین مقاله‌ها و کتاب‌های او عبارتند از، «دخالت خارجی و سیاست لبنان» (سال ۱۹۸۴)، «جنبش امل و شیعه، مبارزه برای سرزمین لبنان» (سال ۱۹۸۷) و «مذهب شیعه و اعتراض اجتماعی در لبنان» (سال ۱۹۸۸). نورتون، در دهه نهم، توجه خود را بر حزب الله متمرکز کرد و چندین مقاله در مورد این حزب نوشت که مهم‌ترین آنها «حزب الله از آرمانخواهی تا واقع‌بینی» (سال ۱۹۹۸) است. نورتون با شناختی که از جامعه لبنان و به خصوص شیعیان این کشور دارد، دیدگاه‌های واقع‌بینانه و

نویسنده

تحولات درونی حزب الله و اوضاع داخلی لبنان را پیگیری می‌کند و در این باره مقاله‌های متعددی نوشته است. جدیدترین مقاله او که «چهره متغیر حزب الله» نام دارد، در سال ۱۹۹۹ برای مرکز پژوهش‌های توسعه‌ای این خلدون نوشته شده و به تعدیل برخی گرایش‌های سیاسی حزب الله در دهه نهم قرن گذشته اشاره کرده است. بررسی سیر آثار دکتر رانستروپ نشان می‌دهد که دیدگاه او نسبت به حزب الله همانند بسیاری از تحلیلگران غربی، به تدریج تغییر و تصویری از یک حزب تمام عیار سیاسی ترسیم کرده است.

منصفان‌های را در مورد جنبش امل و حزب الله ارائه داده است. دکتر ریچارد تانری یکی دیگر از اساتید دانشگاه‌های آمریکا است که پژوهش‌های کارشناسانه‌ای را درباره مسائل خاورمیانه و حزب الله انجام داده است. او سرپرستی و مشاوره طرح‌های تحقیقاتی در خصوص نقش ایران و حزب الله لبنان را به عهده داشته است. دانشگاه شیکاگو نیز با انجام «پروژه بنیادگرایی»، اهتمام زیادی به موضوع حزب الله نشان داده است. نتایج این پروژه بزرگ تحقیقاتی که به موضوع بنیادگرایی دینی می‌پردازد، به شکل مجموعه مقالاتی در چندین مجلد چاپ شده است. اولین مقاله‌های این مجموعه به حزب الله لبنان اختصاص دارند. عنوان مقاله دوم این مجموعه «مقایسه بین جنبش‌های اصولگرای دینی» است. امیل ساحلیه مؤلف این مقاله، اسلامگرایان اهل سنت فلسطین و اسلامگرایان شیعه لبنان را تجزیه و تحلیل کرده است. نویسنده سعی کرده نشان دهد که بنیادگرایی دینی، صرف نظر از ماهیت و تنوع دینی آنها، با یکدیگر مشترکات زیادی دارند.

دومین مقاله پروژه بنیادگرایی دانشگاه شیکاگو که مارتین کرامر، پژوهشگر صهیونیست، آن را نوشته است، «حزب الله لبنان... تجزیه و تحلیل جهاد» نام دارد. مؤلف در این مقاله، به شرح ماهیت و اندیشه و دیدگاه‌های حزب الله پرداخته و جایگاه مفهوم «جهاد» را در جهان بینی حزب الله را بنیادین توصیف کرده است. مارتین کرامر از پژوهشگرانی است که همواره مسائل حزب الله را دنبال می‌کند و مقاله‌های او کارشناسانه و بسیار دقیق هستند. کرامر در مقاله‌ای با عنوان «مبانی اسلامگرایانه حزب الله» که در سال ۱۹۸۸ برای مرکز مطالعات خاورمیانه‌ای و آفریقایی موشه دایان، وابسته به دانشگاه تل آویو تهیه کرد، تحلیل بسیار دقیقی از دیدگاه‌های حزب الله ارائه داد. او در این مقاله به تفاوت دیدگاه‌ها و اختلاف نظر‌های حزب الله با علامه سید محمد حسین فضل الله اشاره کرد، در حالی که تا آن زمان هیچ یک از ناظران امور حزب الله به این مسئله آگاهی نداشتند. پیش از مارتین کرامر اغلب پژوهشگران، علامه فضل الله را رهبر معنوی حزب الله معرفی می‌کردند.

«منطق اخلاقی حزب الله» یکی دیگر از مقاله‌های مارتین کرامر است که در سال ۱۹۹۰ منتشر شده است. او به توصیه دانشگاه کمبریج، کتاب «ریشه‌های تروریسم» را نوشته و همچنین

مجموعه مقالاتی را از نویسندگان مختلف در کتابی با نام «شیعه، مقاومت و انقلاب» گردآوری کرده است.

برخی از پژوهشگران و اساتید دانشگاه‌های لبنان نیز در مورد حزب الله آثار مهمی منتشر کرده‌اند. دکتر نزار حمزه، رئیس دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آمریکایی بیروت، از جمله این پژوهشگران است. او در سال ۲۰۰۰ سرپرستی یک پروژه بزرگ تحقیقاتی درباره اسلامگرایان لبنانی، به ویژه حزب الله را در دانشگاه آمریکایی بیروت برعهده داشت. دکتر حمزه تاکنون مصاحبه‌ها و مقاله‌های فراوانی در این زمینه داشته که مهم‌ترین آنها مقاله «حزب الله لبنان: از انقلاب اسلامی تا فعالیت پارلمانی» است که به زبان فارسی هم ترجمه شده است. این مقاله دیدگاه‌های دکتر حمزه، همواره مدنظر پژوهشگران غربی بوده است.

هلال خشان، یکی دیگر از اساتید دانشگاه آمریکایی بیروت درباره اسلامگرایی در لبنان مقالاتی دارد. او در مقاله «برنامه‌های خیره و اجتماعی گروه‌های اسلامگرای لبنان، منشاء مشروعیت مردمی»، وضعیت مسلمانان محروم لبنان و تأثیر ارائه خدمات رفاهی و اجتماعی از سوی گروه‌های اسلامگرا بر مسلمانان شیعه و سنی را بررسی کرده است. این مقاله در برگیرنده نتایج نظرخواهی عمومی و تحقیق عملی در خصوص تأثیر کمک‌های اسلامگرایان در جذب مردم است. هلال خشان با ارائه آمار و ارقام، از کمک‌های مالی و معنوی جنبش‌های اسلامی به مردم، تحلیل بسیار جامعی را ارائه کرده است. شبلی الملائط، حقوقدان مسیحی لبنانی نیز با انجام کاری تحقیقاتی با عنوان «نگرشی بر تفکر شیعی در جنوب لبنان» برای مرکز مطالعات لبنانی دانشگاه آکسفورد انگلستان، دیدگاه‌های سیاسی چهار تن از علمای طراز اول شیعه در لبنان: آیت الله عرفان، شیخ محمد جواد مغنیه، شیخ محمد مهدی شمس الدین و علامه سید محمد حسین فضل الله و نیز دیدگاه سیاسی حزب الله را بررسی و نقاط مشترک و اختلاف نظر آنان را مشخص کرده است.

خانم هلا جابر، خبرنگار خبرگزاری‌های روتترز و آسوشیتد پرس، در سال ۱۹۹۷ با چاپ کتابی با عنوان «حزب الله: مولود انتقام» به بررسی چگونگی شکل‌گیری حزب الله و تشریح مواضع و عملکرد این حزب پرداخته است. با آن که این کتاب جنبه ژورنالیستی دارد، اما مستند به آمار و ارقام قابل توجهی است. کتاب مزبور به دلیل برخورداری از مصاحبه‌های گوناگون با رهبران حزب الله و ارائه مشاهدات عینی، ارزشمندی است و توسط انتشارات دانشگاه کلمبیا آمریکا به زبان انگلیسی ترجمه و چاپ شده است.

منی حرب، یکی دیگر از پژوهشگران لبنانی است که در سال ۱۹۹۶ پژوهشی را با عنوان «روش‌های ساماندهی شهری در حومه جنوبی بیروت» به زبان فرانسه، برای مرکز پژوهش‌های خاورمیانه معاصر وابسته به دولت فرانسه انجام داده است. در این پژوهش، حومه جنوبی بیروت که عمدتاً شیعه‌نشین است و دژ نفوذناپذیر حزب الله به شمار می‌آید، از لحاظ جمعیتی، فرهنگی اجتماعی و حضور نیروهای سیاسی در مؤثر آن، بررسی شده است. منی حرب به طور مشروح به نقش حزب الله در ارائه خدمات اجتماعی و رفاهی به ساکنان این منطقه اشاره کرده است. آخرین اثر درباره حزب الله کتاب «سوریه و ایران، رقابت و همکاری» نوشته آقایان حسین جعفر آغا و احمد سامح الخالدی، نویسندگان در این کتاب تاریخچه روابط ایران و سوریه را پس از پیروزی انقلاب اسلامی و همکاری و رقابت دو کشور را در مسائل منطقه‌ای و جایگاه حزب الله لبنان در مناسبات ایران و سوریه تشریح کرده‌اند.

نگارندگان در این پژوهش تلاش کرده‌اند مواضع و عملکرد حزب الله را از بدو تأسیس تاکنون، عوامل مؤثر بر گرایش‌های حزب الله، عوامل اصلی گرایش حزب الله به رادیکالیسم در دهه هشتم و نهم قرن اصلی گرایش حزب الله به واقع‌بینی و منطقی‌گرایی در دهه نهم قرن بیستم را مشخص کنند. ■

